

OFERTA AGROTURYSTYCZNA NA POGÓRZU DYNOWSKIM

Streszczenie

Agroturystyka to rodzaj turystyki, który oferować winien określony produkt turystyczny złożony z elementów związanych z pobytem w gospodarstwie wiejskim. Na produkt ten składają się: zakwaterowanie na obszarze gospodarstwa rolnego, wyżywienie uwzględniające kuchnię regionalną, wiejski styl architektury i otoczenia gospodarstwa oraz uczestnictwo w codziennych pracach gospodarskich i życiu wsi.

Znaczny potencjał kulturowy, wzbogacony o unikatowe walory przyrodnicze, oraz uwarunkowania społeczno-gospodarcze województwa podkarpackiego dają podstawy dla rozwoju turystyki na terenach wiejskich, w tym agroturystyki.

Celem artykułu jest analiza oferty turystycznej gospodarstw agroturystycznych na terenie Pogórza Dynowskiego. W artykule analizie poddano oferty gospodarstw agroturystycznych współpracujących z Podkarpackim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Boguchwale. Badane gospodarstwa proponują pakiet usług, w którym podstawowe to całoroczna oferta noclegowa.

W wielu analizowanych przypadkach to, co właściciele gospodarstw nazywają *Gospodarstwo Agroturystyczne*, tak w rzeczywistości jest jedynie obiektem oferującym tanie noclegi na terenach wiejskich, i niestety nie ma nic wspólnego z funkcjonującym gospodarstwem rolnym. Potwierdzają to również prowadzone obserwacje terenowe.

Słowa kluczowe: agroturystyka, oferta agroturystyczna, walory turystyczne

OFFER OF FARM TOURISM HOUSEHOLDS IN THE FOOTHILLS OF DYNOWSKIE

Summary

Agritourism, this type of tourism, which should offer specific tourist product composed of elements related to the stay in the farm. This product includes: accommodation in the area of the farm, taking into account regional cuisine catering, country style architecture and surrounding farms and participation in the daily work of the farm and village life.

Significant potential for cultural, enriched with unique natural beauty, and the socio-economic province podkarpacki provide a basis for the development of tourism in rural areas, including tourism.

The purpose of this article is to analyze the tourist offer of tourist farms in the Foothills Dynowskie. The article analyzes the offer of tourist farms, cooperating with Podkarpacki Agricultural Advisory Centre in Boguchwala. The test farm propose a package of services, which is a year-round offer basic accommodation, and also among the most frequently offered were: barbecue and fireplace and access to swimming and fishing.

In many cases analyzed what the farmers call Agrotourism, so in reality it is only hotel offering cheap accommodation in rural areas, and, unfortunately, has nothing to do with the functioning farm. This is also conducted field observations.

Keywords: agritourism, offer of tourist farms, tourist attractions

1. Wprowadzenie

Agroturystyka to – z założenia – forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i gastronomiczną oraz aktywność rekreacyjną związaną z gospodarstwem rolnym¹.

Agroturystyka to również jedna z form przedsiębiorczości podejmowana przez rolników w i po okresie restrukturyzacji gospodarki w celu aktywizacji gospodarstw wiejskich. Natomiast dla mieszkańców miast jest to rodzaj turystyki bardziej dostępny finansowo niż drogie wyjazdy do kurortów krajowych czy zagranicznych. Z agroturystyki wypływają korzyści, ale również i zagrożenie zarówno dla mieszkańców wsi, jak i dla uczestników tego rodzaju turystyki (tab. 1).

Tab. 1. Znaczenie agroturystyki

Znaczenie	Korzyści	Bariery i zagrożenia	Korzyści dla turystów
Gospodarcze	• zwiększenie przedsiębiorczości mieszkańców wsi • tworzenie nowych miejsc pracy • dodatkowe źródło dochodu • wspomaganie istniejącego i przyciąganie nowego średniego i małego biznesu • rozwój usług towarzyszących • rozwój infrastruktury lokalnej • postęp w hodowli, produkcji rolnej i ogrodniczej • rozwój sztuki ludowej i rzemiosła	• wysokie koszty uruchomienia • zatrudnienie głównie sezonowe • groźba utracenia rolniczego charakteru wsi • wzrost kosztów utrzymania stałych mieszkańców	• tania forma wypoczynku • nauka rzemiosła ludowego • poznanie potraw kuchni regionalnej
Społeczne	• podnoszenie jakości życia mieszkańców wsi • podtrzymywanie lokalnych tradycji • poszerzenie kontaktów społecznych • - zwiększanie poczucia przynależności społecznej	• możliwość konfliktów między ludnością miejscową a turystami • unifikacja życia oraz zanik lokalnej kultury i wartości • przeludnienie (zatłoczenie) • możliwy wzrost przestępczości	• powrót do korzeni • wyrobienie szacunku dla pracy rolników • odkrywanie kultury lokalnej • promocja zdrowia
Ekologiczne	• rozwijanie rolnictwa ekologicznego • inwestycje na ochronę i poprawę środowiska przyrodniczego • wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców wsi • wzrost powierzchni leśnej i terenów zielonych	• eutrofizacja środowiska • zwiększenie poziomu zanieczyszczeń • degradacja środowiska z powodu dużej liczby turystów • ograniczenie powierzchni gruntów rolnych na rzecz rozwoju infrastruktury turystycznej	• wzrost świadomości ekologicznej • kontakt z nieskażonym, naturalnym środowiskiem przyrodniczym • wypoczynek w ciszy i spokoju

Źródło: Opracowanie T. Mitura na podstawie: E. Gurgul, *Agroturystyka jako element rozwoju i promocji regionu*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 2005, s. 13, 48; B. Sawicki, A.K. Mazurek-Kusiak, *Agroturystyka w teorii i praktyce*, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin 2010, s. 14; M. Sznajder, L. Przezbórska, *Agroturystyka*, PWE, Warszawa 2006, s. 21

Nie jest możliwe przewidzenie wszystkich korzyści, jakie mogą wynikać z rozpoczęcia działalności agroturystycznej. Wiele z nich ma charakter niewymierny lub niematerialny, ale wyraża się na przykład w ulepszaniu warunków życia. Agrotury-

¹ B. Sawicki, A.K. Mazurek-Kusiak, *Agroturystyka w teorii i praktyce*, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin 2010, s. 12.

styka wpływa na zróżnicowanie lokalnej gospodarki, która staje się mniej podatna na niestabilności rynku, co ma znaczenie w rejonach typowo rolniczych. Dzięki działalności turystycznej mieszkańcy wsi zdobywają nowe umiejętności i uczą się przedsiębiorczości. Same kontakty z gośćmi, wymiana poglądów przynoszą niewymierne, ale istotne korzyści dla obu stron².

Agroturystyka wymaga zachowania pewnej równowagi pomiędzy potrzebami trzech grup jej głównych uczestników: społeczności lokalnej, turystów i środowiska przyrodniczego. Aby rozwój agroturystyki nie doprowadzał do degradacji środowiska wiejskiego, zarówno przyrodniczego, jak i kulturowego, należy prowadzić go z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Agroturystyka, w swoich założeniach teoretycznych, oferuje określony produkt turystyczny złożony z elementów związanych z pobytem w gospodarstwie wiejskim. Na produkt ten składają się: zakwaterowanie w gospodarstwie rolnym, wyżywienie uwzględniające kuchnię regionalną, wiejski styl architektury i otoczenia gospodarstwa oraz uczestnictwo w codziennych pracach gospodarskich i życiu wsi³.

Celem niniejszego opracowania jest analiza i przedstawienie oferty turystycznej gospodarstw agroturystycznych współpracujących z Podkarpackim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego (dalej: PODR) w Boguchwale, prowadzących działalność na terenie Pogórza Dynowskiego.

2. Uwarunkowania rozwoju agroturystyki na Pogórzu Dynowskim

Pogórze Dynowskie stanowi największy fragment w obrębie zewnętrznych pogórzy karpackich. Położone między dolinami Wisłoka (zachód) i Sanu (wschód) oraz Kotliny Sandomierskiej (północ) i Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej (południe) zajmuje około 1840 km² (ryc. 1). W części północnej powierzchnia pogórza jest wyżynna, wyrównana, posiadająca monotony krajobraz, natomiast w części południowej występują wyraźniejsze wzniesienia i pasma⁴. Występujący tu krajobraz przyrodniczy i kulturowy posiada duże wartości estetyczne.

² P. Zawadzki, *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju agroturystyki w powiecie jeleniogórskim*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Nr 806, *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, nr 2 (26), 2014, s. 320–321.

³ E. Warszawska, C.A. Kwiatkowski, *Funkcja agroturystyki w kreowaniu architektury krajobrazu wiejskiego*, [w:] J. Janicka (red.), *Dziedzictwo kulturowe wsi a turystyka*, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin 2011, s. 155.

⁴ J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2009, s. 338.

Ryc. 1. Położenie Pogórza Dynowskiego na tle woj. podkarpackiego

Źródło: Opracowanie T. Mitura na podstawie: [#mediaviewer/Plik:Podkarpackie_mapa_fizyczna.png](http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_podkarpackie)

Do walorów turystycznych Pogórza Dynowskiego zaliczyć należy (tab. 2):

- ♦ podgórski charakter terenu z malowniczym naturalnym krajobrazem, najwyższymi wzniesieniami są: Sucha Góra (591 m n.p.m.), Królewska Góra (554 m n.p.m.), Grabówka (531 m n.p.m.), Kiczora (516 m n.p.m.),
- ♦ znaczne powierzchnie kompleksów leśnych z bogatą i różnorodną florą i fauną,
- ♦ różnorodne formy ochrony przyrody: parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, użytki ekologiczne oraz stanowisko dokumentacyjne,
- ♦ zabytki kultury materialnej, w tym zabytkowe układy urbanistyczne oraz liczne zamki i dwory,
- ♦ bogate dziedzictwo kulturowe (obszar zamieszkały w przeszłości przez Pogórzan Wschodnich oraz Zamieszańców),
- ♦ tradycyjne budownictwo drewniane, obejmujące zabytkowe obiekty sakralne (kościóły i cerkwie), wśród których znajdują się dwa obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego UNESCO⁵.

⁵ http://pogorzedydnowskie.pl/zwiazek_gmin_turystycznych_pogorza_dynowskiego_dynow/co-wartozobaczyc.html (dostęp: 21.05.2014).

Tab. 2. Wybrane walory turystyczne Pogórze Dynowskiego

Walory przyrodnicze	Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy
	Park Krajobrazowy Pogórze Przemyskiego
	Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu
	Przemysko-Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu
	Rezerwat przyrody „Prządki” (Czarnorzeki i Korczyną)
	Rezerwat przyrody „Cisy w Malinówce” (Malinówka)
	Rezerwat przyrody „Kretówki” (Jablonica Polska)
	Rezerwat przyrody „Broduszurki” (Dubiecko)
	Rezerwat przyrody „Mójka” (Kąkolówka i Futoma)
	Rezerwat przyrody „Kozigarb” (Bachórzec)
	Rezerwat przyrody „Brzoza Czarna” (Krzywca)
	Użytek ekologiczny „Pod Uryńskiem” (Kupna)
	Użytek ekologiczny „Śnieżyczka Przebiśnieg” (Wara)
	Użytek ekologiczny bez nazwy w Witryłowie
Stanowisko dokumentacyjne „Skałka z rybami” (Skopów)	
Walory kulturowe	Babice – drewniana cerkiew pw. Zaśnięcia Bogurodzicy (1839 r.) opuszczona popada w ruinę; zespół dworski
	Bachórz – zabytkowy zespół dworski (XIX w.); park krajobrazowy (1835 r.)
	Bachórzec – drewniany kościół pw. św. Katarzyny (1760 r.); zabudowania dworskie (XIX w.)
	Blizne – drewniany gotycki kościół pw. Wszystkich Świętych (XV/XVI w.) (obiekt na liście UNESCO)
	Blizianka – cerkiew pw. Zaśnięcia NMP (1865 r.)
	Błażowa – neoromański kościół pw. św. Marcina (XIX w.)
	Bonańówka – cerkiew grekokatolicka pw. Przeświętej Bogurodzicy (XVII w.), obecnie kościół rzymskokatolicki
	Borek Stary – kościół pw. Wniebowzięcia NMP i klasztor Dominikanów (1712–1738)
	Brzozów – układ urbanistyczny; kolegiata pw. Przemienienia Pańskiego (XVII w.). W kościele wmurowana trumienka, z całymi dłońmi ks. Bartłomieja Misiałowicza, budowniczego kościoła sprzed 300 laty
	Czarnorzeki – cerkiew (1918 r.), obecnie kościół rzymskokatolicki pw. Przemienienia Pańskiego
	Czerzeź – drewniana cerkiew w typie bojkowskim (XVIII w.)
	Domaradz – drewniany kościół pw. św. Mikołaja Biskupa i MB Nieustającej Pomocy (XVI w., rozbudowany XIX w.); dawny zajazd drewniany (XVIII w.)
	Dubiecko – układ urbanistyczny (XVI w.); zespół zamkowo-parkowy (XVI w., przebudowany XVIII/XIX w.)
	Dynów – zespół urbanistyczny (XVI/XVII w.); zespół kościelny (XVII w.)
	Golcowa – kościół parafialny pw. św. Barbary i Narodzenia NMP (XV w.)
	Grabownica Starzeńska – pałac w stylu eklektycznym Starzeńskich i Ostaszewskich (XVIII/XIX w., przebudowany XIX w.)
	Gwoźnica Górna – Izba Regionalna – miejsce urodzin Juliana Przybosa, poety Awangardy Krakowskiej
	Haczów – kościół drewniany pw. Wniebowzięcia NMP (XIV w.). Wnętrze kościoła zdobi polichromia figuralna z 1494 r. (obiekt na liście UNESCO)
	Humńska – drewniany kościół pw. św. Stanisława Biskupa (XVI w., rozbudowany XIX w.)
	Hyżne – kościół (1727–1739); dworek klasycystyczny (XVIII/XIX w.)
	Jaćmierz – układ urbanistyczny; drewniany kościół pw. Wniebowzięcia NMP (XVII w., przebudowany XVIII w.)
	Jasienica Rosielna – drewniany kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (1770 r.)
	Kamieniec – ruiny gotyckiego zamku (XIV w.)
	Kombornia – zespół parkowo-dworski (XVIII w., przebudowany XIX w.)
	Krzywca – kościół pw. Narodzenia NMP (1625 r., przebudowany 1760 r.); cerkiew grekokatolicka pw. Narodzenia NMP (1911 r.); zespół parkowo-dworski (XVII w., park XVIII/XIX w.)
	Lutcza – drewniany kościół pw. Wniebowzięcia NMP (XV w.)
	Łączki Jagiellońskie – późnobarokowy kościół pw. Narodzenia NMP i Andrzeja Apostoła (XVII w.)
	Łodzina – drewniana cerkiew (XVIII w.), obecnie kościół rzymskokatolicki pw. Narodzenia NMP
	Mrzylód – zespół malomiasteczkowej zabudowy (XIX w.)
	Niebylec – dwór (I połowa XVI w.); synagoga (XIX w.)
	Nienadowa – zespół zabudowań dworskich Dembińskich i park krajobrazowy (XIX w.)

Walory kulturowe	Nozdrzec – pałac Skrzyńskich (1843 r.); kościół barokowy pw. św. Stanisława Biskupa (1746 r.)
	Odrzykoń – ruiny zamku Kamieniec, grota „Smocza Jama”, ślady grodziska Wiślan (IX w.), cmentarzysko kurhanowe (IX/X w.), cmentarz choleryczny (XIX w.), wychodnie piaskowca ciężkowicko-istebniańskiego
	Połomia – kościół pw. św. Mikołaja (XV w., rozbudowany XVI i XVII w.)
	Stara Wieś – popauliński kościół pw. Wniebowzięcia NMP i klasztor Jezuitów (XVIII w.); mogiła konfederatów barskich
	Strzyżów – kościół pw. MB Niepokalanie Poczętej i Bożego Ciała (1401 r.), boźnica (XVIII w.), zespół tunelu schronowego (1940–1941 r.)
	Tyczyn – pałac Wodzickich (1862–1870, rozbudowany 1892 r.); dworek (XVIII w.); kościół pw. Świętej Trójcy i św. Katarzyny (1464 r., odnowiony XVIII w.); szpital dla ubogich (XVIII w.); kościół szpitalny pw. św. Krzyża (XV w.)
	Węglówka – cerkiew grekokatolicka, obecnie kościół rzymskokatolicki (1898 r.) kopalnia ropy naftowej (od 1888 r.)
	Żyznów – neoklasycystyczny pałac i park krajobrazowy (XIX w.)
Szlaki kulturowo-turystyczne	Szlak Architektury Drewnianej (Trasa I Krośnieńsko-Brzozowska; Trasa II Sanocko-Dynowska)
	Śladami Aleksandra Fredry (Kamieniec)
	Szlak Chasydzki (Dynów – Ohel Cwi Elimelecha Szapira)
	Szlak Ikon Doliny Sanu (Czerzeż)

Źródło: Opracowanie T. Mitura na podstawie: Rejestr rezerwatów przyrody – <http://rzeszow.rdos.gov.pl/> (dostęp: 18.04.2014); http://pogorzedynowskie.pl/zwiazek_gmin_turystycznych_pogorze_dynowskie.html (dostęp: 18.04.2014); strony internetowe urzędów gminnych, parafii, gminnych ośrodków kultury

Ogromny potencjał przyrodniczy badanego regionu, wzbogacony o unikatowe walory kulturowe, daje podstawy dla rozwoju różnorodnych form turystyki na obszarach wiejskich.

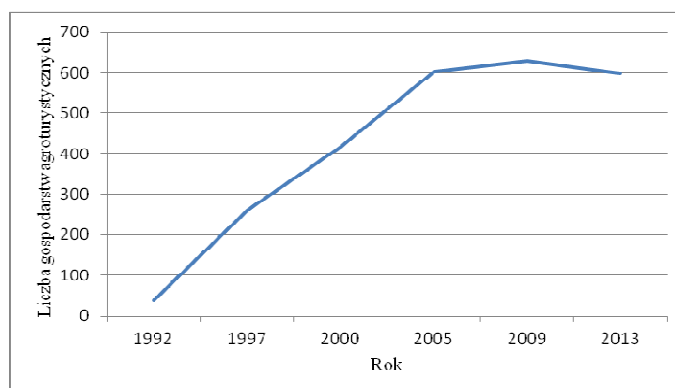
Ważnym czynnikiem, który obok walorów krajobrazowych i krajoznawczych, zadecydował o powstawaniu gospodarstw agroturystycznych zarówno na obszarze Pogórza Dynowskiego, jak i na terenie województwa podkarpackiego, były przemiany społeczno-gospodarcze końca XX w. Ówczesny, monofunkcyjny charakter większości wsi podkarpackich, w połączeniu z niskim poziomem produkcji rolnej spowodował, że w dobie przekształceń gospodarczych społeczność wiejska znacznie zubożała. Złożoność problemów (pogłębiający się kryzys w rolnictwie, bezrobocie i brak zbytu na produkty rolne), z jakimi spotkali się rolnicy w okresie transformacji gospodarczej, wymusiła na nich poszukiwanie alternatywnych form gospodarowania oraz zwrócenie uwagi na inne możliwości wykorzystania posiadanych zasobów gospodarczych oraz naturalnych walorów obszarów wiejskich. Jednym z rozwiązań, będących alternatywnym źródłem dochodu dla mieszkańców wsi, okazało się tworzenie gospodarstw agroturystycznych. Korzystnym dla tego przedsięwzięcia okazała się również zmiana mentalności współczesnego człowieka (potencjalnego klienta) – potrzeba ucieczki od masowej turystyki na rzecz wypoczynku w ciszy i spokoju⁶.

Pierwsze gospodarstwa agroturystyczne na terenie województwa podkarpackiego powstawały w I połowie lat 90. XX w. i ich liczba na badanym terenie systematycznie wzrastała, średnio o kilkadziesiąt rocznie do początków XXI w. W ostatnich latach obserwuje się spadek liczby gospodarstw agroturystycznych na terenie województwa

⁶ T. Mitura, *Dynamika zmian oraz zróżnicowanie przestrzenne agroturystyki w województwie podkarpackim*, [w:] L. Kisiel (red.) *Współczesne problemy rozwoju społeczno-ekonomicznego Podkarpacia ze szczególnym uwzględnieniem turystyki*, Urząd Miasta w Przeworsku, Przeworsk 2008, s. 152.

podkarpackiego (ryc. 2), obecnie, w 2014 r. z PODR w Boguchwale współpracuje 574 tego typu gospodarstwa⁷.

Ryc. 2. Zmiany liczby gospodarstw agroturystycznych współpracujących z PODR w Boguchwale w latach 1992–2013

Źródło: Opracowanie T. Mitura na podstawie: informacji własnych, PODR w Boguchwale <http://www.podrb.pl/agroturystyka.html> (dostęp: 18.03.2014)

Istotną rolę we współczesnym rozwoju agroturystyki odgrywają przede wszystkim unikatowe walory krajobrazowe obszarów wiejskich Podkarpacia, które w połączeniu z noclegiem, wyżywieniem oraz szeregiem dodatkowych usług, gwarantują zaspokojenie różnych, często specyficznych potrzeb turysty.

Rozwój agroturystyki stanowi także swoistą siłę napędową dla innych dziedzin życia społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich. Zapotrzebowanie na usługi turystyczne wpływa stymulująco przede wszystkim na rozwój infrastruktury wiejskiej, przyczynia się do powstawania nowych miejsc pracy, sprzyja restaurowaniu obiektów historycznych. U gospodarzy kształtuje także nowy typ produkcji rolnej – zwiększanie areалу upraw ogrodowych oraz zmianę, na bardziej ekologiczny, sposób uprawiania ziemi i prowadzenia hodowli.

3. Materiał i metoda badań

Podstawową metodą pracy, zastosowaną na potrzeby niniejszego opracowania, była analiza oferty turystycznej gospodarstw agroturystycznych działających na terenie Pogórza Dynowskiego i współpracujących z PODR w Boguchwale. Wykorzystano informacje własne ośrodka, foldery i informatory stowarzyszeń agroturystycznych oraz strony internetowe poszczególnych gospodarstw.

Wśród ofert prezentowanych przez gospodarstwa pod uwagę wzięte zostały informacje dotyczące:

- ♦ działalności gospodarstwa – sezonowość, oferowane miejsca noclegowe (wynajem pokoi w domu gospodarzy lub w oddzielnym budynku), znajomość języków obcych,

⁷ <http://www.podrb.pl/agroturystyka/oferta-agroturystyczna.html> (dostęp: 30.01.2015).

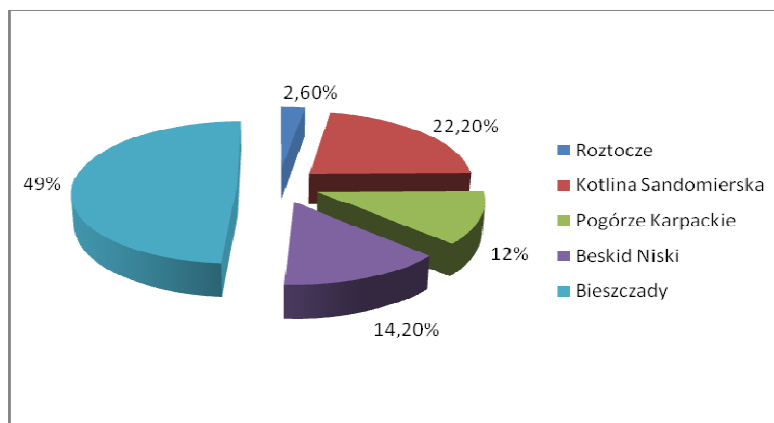
- ♦ wyżywienia – możliwość przygotowania posiłków (samodzielnie lub przez gospodarzy), ilość oferowanych posiłków w ciągu dnia, serwowanie posiłków regionalnych, możliwość zakupu produktów spożywczych na terenie gospodarstwa, możliwość organizacji ogniska lub grilla,
- ♦ wyposażenia gospodarstwa w urządzenia rekreacyjne – place zabaw dla dzieci oraz obiekty służące rekreacji ruchowej,
- ♦ organizacji dodatkowych atrakcji – kuligi, przejażdżki bryczkami, quadami czy samochodami terenowymi, organizację wycieczek po okolicy, możliwości grzybobrania i zbierania owoców runa leśnego, udział w polowaniu, organizację różnorodnych warsztatów rzemiosła, dostępność obiektów sportowych i rekreacyjnych (kąpieliska, wyciągi narciarskie,) oraz możliwość korzystania z rowerów lub wędkowania.

Zgodnie z teoretycznymi założeniami agroturystyki za nadrzędne dla gospodarstwa agroturystycznego uznano: własną produkcję rolną, prowadzenie hodowli zwierząt w gospodarstwie, oferowanie wyżywienia, w tym przygotowywanie potraw regionalnych oraz prezentację lub sprzedaż wyrobów rzemiosła lokalnego. Ponadto przeanalizowano oferty dodatkowe gospodarstw, wśród których znalazły się dostępność do obiektów rekreacyjnych i proponowane przez gospodarzy inne oferty.

4. Wyniki badań

Obszar województwa podkarpackiego cechuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym w rozmieszczeniu gospodarstw agroturystycznych, ściśle powiązanych z występowaniem najcenniejszych zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Wyróżniające się, pod względem ilości gospodarstw, są Bieszczady, w obrębie których funkcjonuje blisko połowa (49%) wszystkich tego typu gospodarstw na terenie województwa. Z pozostałych 22,2% gospodarstw znajduje się w Kotlinie Sandomierskiej, 14,2%, w Beskidzie Niskim, 12% na Pogórzu Karpackim, na Roztoczu zaś jedynie 2,6% badanych gospodarstw (ryc. 3).

Ryc. 3. Udział gospodarstw agroturystycznych w ogólnej liczbie w woj. podkarpackim w 2013 r.

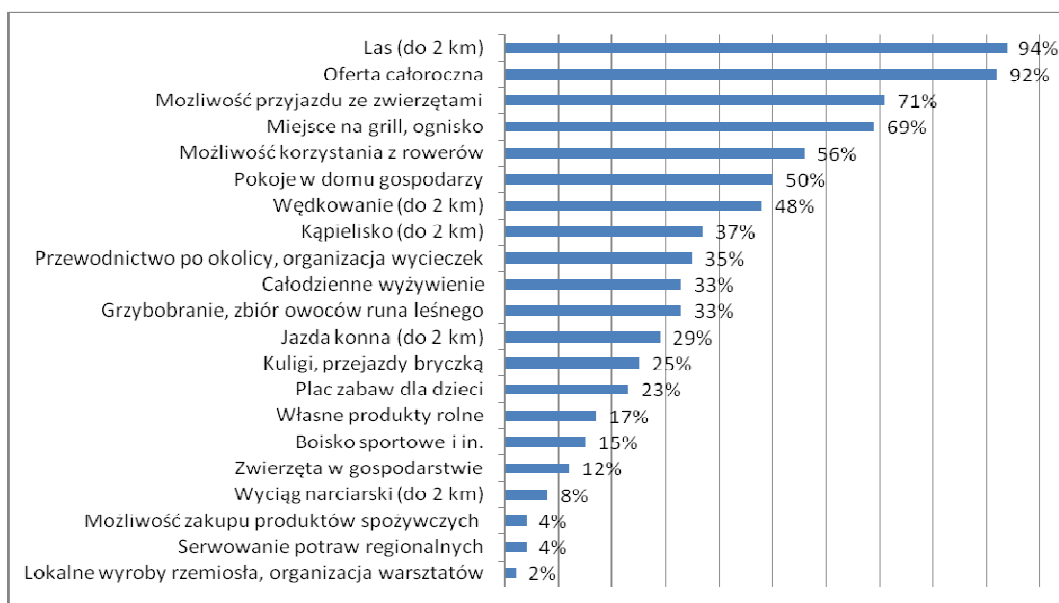
Źródło: Opracowanie T. Mitura na podstawie: informacji własnych, PODR w Boguchwale <http://www.podrb.pl/agroturystyka.html> (dostęp: 18.03.2014)

W obrębie Pogorza Dynowskiego wyróżniono i poddano analizie 48 gospodarstw agroturystycznych, jak wspomniano wyżej, współpracujących z PODR w Boguchwale. Są to w zdecydowanej większości gospodarstwa funkcjonujące przez cały rok (92% badanych), oferujące pakiet usług, w którym podstawowe to noclegi oraz wyżywienie. Noclegi proponowane są zarówno w domu gospodarza, jak i w odrębnym budynku. W każdej z analizowanych ofert zawarto informację o dostępności do łazienki, jest to najczęściej odrębne pomieszczenie przeznaczone tylko dla gości, niestety, znikoma liczba gospodarstw oferowała pokoje z łazienkami. Szczegółowe wyniki analizy oferty gospodarstw agroturystycznych działających na Pogórzu Dynowskim przedstawia ryc. 4.

W ofercie żywieniowej jedynie 33% gospodarstw proponuje całodzienne wyżywienie, natomiast pozostałe oferują możliwość uzgodnienia ilości i formy wyżywienia lub dostęp do kuchni (w skali całego województwa ponad połowa, tj. 55% gospodarstw agroturystycznych oferuje całodzienne wyżywienie). W zdecydowanej większości gospodarstw agroturystycznych funkcjonujących na terenie Pogorza Dynowskiego (69%) udostępniane jest miejsce na grill lub ognisko. Bardzo uboga jest, niestety, oferta serwowania potraw regionalnych, jedynie 4% gospodarstw proponuje swoim gościom przygotowanie tego typu posiłków. Zbliżony wynik otrzymano dla tej samej oferty gospodarstw agroturystycznych na terenie województwa podkarpackiego, jedynie około 5% gospodarstw serwuje potrawy regionalne (ryc. 4). Wyniki te, niestety, nie potwierdzają powszechnych opinii, iż region Podkarpacia to ten, w którym żywy jest zwyczaj przygotowywania tradycyjnych potraw z ekologicznych produktów, a jako taki promowany i postrzegany jest przez turystów.

Ryc. 4. Oferta gospodarstw agroturystycznych na Pogórzu Dynowskim w 2013 r.

Źródło: Opracowanie T. Mitura na podstawie:

<http://www.podrb.pl/agroturystyka/oferta-agroturystyczna.html> (dostęp: 3.06.2014)

Usługą, jaką winny oferować typowe gospodarstwa agroturystyczne, jest także możliwość zakupu produktów spożywczych. Tylko 4% gospodarstw agroturystycznych na terenie Pogórza Dynowskiego posiada taką ofertę dla gości, podczas gdy ogółem na terenie województwa jest to oferta około 30% badanych gospodarstw.

Współczesny klient – turysta jest klientem wymagającym, stąd ciągle konieczność podnoszenia standardu usług oraz ich urozmaicenia. By przyciągnąć turystę, nie wystarczy oferowanie jedynie noclegu oraz wyżywienia, rosnąca konkurencja oraz wymagania rynku turystycznego spowodowały, że oferty gospodarstw agroturystycznych coraz częściej wzbogacane są szeregiem usług mających na celu zapewnienie turystyce jak najbardziej atrakcyjnego pobytu oraz zaspokajanie różnorodnych jego potrzeb rekreacyjnych. Stąd w gospodarstwach agroturystycznych pojawiają się sauny czy usługi rehabilitacyjne i SPA.

W przeprowadzonych badaniach przeanalizowano także oferty dodatkowe, które znajdują się poza gospodarstwem agroturystycznym, a które proponują swoim gościom ich właściciele. Szczególną uwagę zwrócono na dostępność danej oferty, za kryterium przyjmując odległość do 2 km od danego gospodarstwa agroturystycznego.

Prawie wszystkie badane gospodarstwa agroturystyczne na Pogórzu Dynowskim (94%) położone są w pobliżu lasu, stąd oferta grzybobrania lub zbierania owoców runa leśnego pojawiła się w 33% gospodarstw (17,3% ogólnej liczby gospodarstw w woj. podkarpackim posiadało taką ofertę). Żadne z gospodarstw nie oferowało natomiast udziału w polowaniu. Według przyjętych kryteriów dostęp do kąpieliska oferuje 37% gospodarstw (44,8% gospodarstw w województwie), jazdę konną, we własnym gospodarstwie lub podobnie, nie dalej niż 2 km od niego, proponuje 29% gospodarstw (30,7% gospodarstw w województwie), a blisko połowa 48% gospodarstw oferuje wędkowanie (68,0% gospodarstw w województwie). Uboga jest natomiast oferta dla turysty zimowego, wyciągi narciarskie w pobliżu gospodarstwa oferuje tylko 8% z nich, natomiast wśród ogólnej liczby gospodarstw na terenie województwa podkarpackiego taką ofertę posiada 14,3% badanych gospodarstw.

Niewiele gospodarstw (25%) umożliwia organizację kuligów lub przejażdżki bryczką. Uboga jest również dostępność do obiektów rekreacyjnych. Jedynie 23% wszystkich gospodarstw proponuje gościom atrakcje dla dzieci w postaci placu zabaw, a boiska sportowe lub inne obiekty rekreacyjne stanowiły ofertę 15% analizowanych gospodarstw. Natomiast prawie połowa (56%) gospodarstw informowała o możliwości korzystania z rowerów, zaś przewodnictwo po okolicy lub organizacja wycieczek to oferta 35% gospodarstw. Wśród ofert żadne z gospodarstw nie proponowało gościom przejażdżki samochodami terenowymi lub quadami.

Istotnym elementem agroturystyki winny być propozycje spędzania czasu wolnego związane z przekazywaniem lokalnych zwyczajów i tradycji. Niestety, wśród badanych gospodarstw takiej oferty praktycznie nie było. Usługi, takie jak organizacja warsztatów czy nauki sztuki ludowej lub rzemiosła, to propozycja jedynie 2% badanych gospodarstw (tylko jedno gospodarstwo), jest ona również mało popularna wśród gospodarstw na terenie Podkarpacia, gdyż znajduje się w ofercie tylko 4,8% z nich.

Żadna z przeanalizowanych ofert nie obejmowała również propozycji pomocy w gospodarstwie rolnym, udziału w pracach polowych czy przy zwierzętach gospodarskich, co jest głównym, teoretycznym założeniem funkcjonowania gospodarstwa agroturystycznego. Z badanych gospodarstw 17% oferowało własne produkty rolne, a 12% posiadało hodowlę zwierząt. W województwie podkarpackim były to oferty analogicznie w 14,2% i w 5,7% gospodarstw. Na Pogórzu Dynowskim, w porównaniu z innymi częściami województwa podkarpackiego, funkcjonuje jeszcze znaczna liczba gospodarstw, które nie zaprzestały prowadzenia dotychczasowej gospodarki rolnej i dla których działalność turystyczna jest rzeczywiście dodatkową formą gospodarowania.

Tab. 3. Porównanie oferty agroturystycznej gospodarstw na Pogórzu Dynowskim i w województwie podkarpacki

Oferta gospodarstw agroturystycznych	Ilość gospodarstw z ofertą	
	Pogórze Dynowskie	Województwo podkarpackie
Las (do 2 km)	94,1%	93,9%
Oferta całoroczna	91,7%	89,9%
Możliwość przyjazdu ze zwierzętami	70,8%	73,5%
Miejsce na grill, ognisko	68,7%	63,3%
Możliwość korzystania z rowerów	56,2%	50,8%
Pokoje w domu gospodarzy	50,0%	71,4%
Wędkowanie (do 2 km)	48,2%	68,0%
Kąpielisko (do 2 km)	36,9%	44,8%
Przewodnictwo po okolicy, organizacja wycieczek	35,4%	25,5%
Grzybobranie, zbiór runa leśnego	33,3%	17,3%
Całodzienne wyżywienie	33,3%	54,7%
Jazda konna (do 2 km)	28,8%	30,7%
Kuligi, przejazdy bryczką	25,0%	16,8%
Plac zabaw dla dzieci	22,9%	15,0%
Własne produkty rolne	16,7%	14,2%
Boisko sportowe i in. obiekty sportowe	14,6%	14,0%
Zwierzęta w gospodarstwie	12,5%	5,7%
Wyciąg narciarski (do 2 km)	8,3%	14,3%
Serwowanie potraw regionalnych	4,2%	5,3%
Możliwość zakupu produktów spożywczych	4,2%	29,2%
Lokalne wyroby rzemiosła, organizacja warsztatów	2,1%	4,8%
Zabiegi rehabilitacyjne, relaksacyjne, sauna	0,0%	3,2%
Przejażdżki quadami, samochodami terenowymi	0,0%	3,0%
Udział w polowaniu	0,0%	1,5%

Źródło: Opracowanie T. Mitura na podstawie:

<http://www.podrb.pl/agroturystyka/oferta-agroturystyczna.html> (dostęp: 3.06.2014)

5. Podsumowanie

Województwo podkarpackie to region o znaczących walorach kulturowych i przyrodniczych, o pozytywnym wizerunku miejsca gościnnego, przyjaznego i w małym

stopniu przekształconego przez człowieka, które umożliwiają rozwój turystyki na terenach wiejskich.

Walory i atrakcje charakterystyczne dla terenów wiejskich Pogorza Dynowskiego dają możliwość wypoczynku na łonie przyrody i wpływają na wyobraźniowy obraz „sielskiej” podkarpackiej wsi, położonej w otoczeniu lasu, w harmonijnym krajobrazie. Obszar ten wydaje się szczególnie atrakcyjny dla osób szukających wyciszenia, relaksu, oderwania od codzienności, nie zaś rozrywki i ekstremalnych wrażeń.

Wielu gospodarzy, wykorzystując możliwości formalne, obecną koniunkturę i zapotrzebowanie na tanie obiekty noclegowe, oferuje kwatery prywatne, określając usługę jako *Agroturystyka*. Oferty tych gospodarstw, jak pokazały przeprowadzone badania, nie są zróżnicowane. Większość z nich, obok podstawowej usługi noclegowej, oferuje standardowo miejsce na grilla i ognisko, dostęp do kąpieliska i wędkowanie czy możliwość korzystania z rowerów, a tylko nieliczne posiadają własną produkcję rolną i proponują produkty własnego gospodarstwa. Wyniki prezentowane w niniejszym opracowaniu nie odbiegają od tych otrzymanych w innych regionach kraju, jak choćby dla gminy Rajcza w powiecie żywieckim⁸ czy gminy Janów w powiecie częstochowskim⁹.

Z agroturystyką, w pełnym znaczeniu tego pojęcia, mamy do czynienia w takim gospodarstwie, w którym obok produkcji rolniczej, jako dodatkowe prowadzone są usługi turystyczne. Wydaje się, że w wyniku „pogoni” za turystą kwaterydawcy zaczęli nadużywać określenia *gospodarstwo agroturystyczne*. W wielu analizowanych przypadkach, to, co na szyldzie nazywa się *Agroturystyka*, tak w rzeczywistości jest jedynie obiektem noclegowym na terenie wiejskim, a z tradycyjnym gospodarstwem rolnym ma niewiele wspólnego. Potwierdzają ten fakt również prowadzone obserwacje terenowe.

Oferta gospodarstw agroturystycznych to nie tylko efekt działalności ich właścicieli, wpływ na nią mają również oczekiwania potencjalnych klientów. Współczesnemu turyście, nawet temu decydującemu się na wypoczynek na wsi, nie wystarcza już wiejska chata i kontakt z przyrodą. Współczesny turysta wymaga wygody i propozycji aktywnego spędzania czasu. Tradycyjnym gospodarstwem rolnym raczej nie jest zainteresowany, urządzenia rolnicze czy hodowla zwierząt wręcz mogą przeszkadzać, a poznawanie wiejskiego życia odbywa się „okazjonalnie” – podczas festynów czy krótkich wycieczek do specjalistycznych gospodarstw. Dlatego powstaje coraz więcej gospodarstw, zwanych „agroturystyczne”, luksusowo wyposażonych z sauną, jacuzzi i apartamentami, kortami tenisowymi i obowiązkowo, z dostępem do internetu, które nie mają nic wspólnego z tradycyjną agroturystyką. Gospodarstwa te często odchodzą też od tradycyjnego żywienia, w celu zaspokojenia zróżnicowanych gustów i wymagań gości¹⁰.

⁸ P. Gajewska, *Agroturystyka jako szansa aktywizacji obszarów wiejskich gminy Rajcza*, [w:] J. Janicka (red.), *Dziedzictwo kulturowe wsi a turystyka*, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin 2011, s. 135.

⁹ E. Gurgul, *Agroturystyka jako element rozwoju i promocji regionu*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 2005, s. 63.

¹⁰ <http://www.pogorza.pl/agroturystyka-bardziej-miejska-niz-wiejska.htm#artykul> (dostęp: 21.05.2014).

Bibliografia

1. Gajewska P. *Agroturystyka jako szansa aktywizacji obszarów wiejskich gminy Rajcza*, [w:] Janicka J. (red.), *Dziedzictwo kulturowe wsi a turystyka*, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin 2011.
2. Gurgul E., *Agroturystyka jako element rozwoju i promocji regionu*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 2005.
3. Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2009.
4. Mitura T., *Dynamika zmian oraz zróżnicowanie przestrzenne agroturystyki w województwie podkarpackim*, [w:] Kisiel L. (red.), *Współczesne problemy rozwoju społeczno-ekonomicznego Podkarpacia ze szczególnym uwzględnieniem turystyki*, Urząd Miasta w Przeworsku, Przeworsk 2008.
5. Sawicki B., Mazurek-Kusiak A.K., *Agroturystyka w teorii i praktyce*, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin 2010.
6. Sznajder M., Przezbórska L., *Agroturystyka*, PWE, Warszawa 2006.
7. Warszawska E., Kwiatkowski C.A., *Funkcja agroturystyki w kreowaniu architektury krajobrazu wiejskiego*, [w:] Janicka J. (red.), *Dziedzictwo kulturowe wsi a turystyka*, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Lublin 2011.
8. Zawadzki P., *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju agroturystyki w powiecie jeleniogórskim*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Nr 806, *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, nr 2 (26), 2014.

Źródła internetowe

1. <http://www.podrb.pl/agroturystyka>
2. <http://www.pogorza.pl>
3. http://pogorzedynowskie.pl/zwiazek_gmin_turystycznych_pogorze_dynowskie
4. <http://rzeszow.rdos.gov.pl>